

Debatt

Skriv til VG, Debatt-redaksjonen, Postboks 1185 Sentrum, 0107 Oslo. Faks 22 00 08 10 E-post-adresse: debatt@vg.no Redaktør: ERLING BØ

«Om hundre år er allting glemt,» sa Knut Hamsun i sin forsvarstale i 1947. Femti år etter at Norges største forfatter la ned pennen, tyder lite på at han hadde rett. I anledning Hamsun-dagene på Hamarøy, bringer VG-Debatt i dag og i morgen nye fakta og tidligere upubliserte bilder fra feiringen av Hamsuns 85-årsdag, 4. august 1944.

Etter femti år er intet glemt

innlegg

Odd V. Aspheim

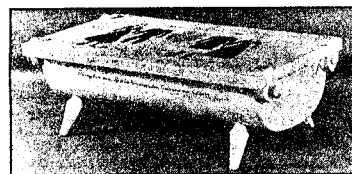
«St. Hans 1948. I dag har Høiesteret dømt, og jeg ender min skrivning.» Et halvt århundre er rullet hen siden Knut Hamsun med disse ord satte punktum for godt. Men diskusjonen, både om hans diktning og hans støtte til Quisling og Hitler, vil neppe se noen ende med det første.

Etter femti år er sannelig intet glemt; – både de begrundede og de rent konstruerte anklager mot dikteren har åpenbart mer enn ni liv.

Vi skal i to VG-artikler, med en sentral tysk hovedkilde, bringe nærmere opplysninger om feiringen av Hamsuns 85-årsdag i 1944, illustrert med nyoppdagede fotografier. De viser klart den anseelse herren til Nørholm fremdeles not hos okkupasjonsmyndighetene. Men denne posisjon var samtidig årsaken til at mange, tross harmen over Hamsuns politiske veivalg, henvendte seg til nettopp ham, fordi han på denne bakgrunn ville være særlig skikket til å få tyskerne med på å benåde domte norske motstandsfolk.

Omstridt bursdag

4. august 1944. To måneder etter de alliertes angrep på Hitler («Festung Europa»), og mens tyske V-1-bomber rammet London, ble en høyst kontroversiell fødselsdag mar-



«Laget av tyske soldater til den store norske dikter Knut Hamsun. – Overrakt av Reichskommissar Josef Terboven den 4. august 1944.» Slik lå inkskripsjonen på et skinn som den tyskvennlige norske dikter ble overrakt i anledning sin 85-årsdag.

kert i det besatte Norge. Knut Hamsun rundet de femogåtti. Mange av hans gamle beundrere smilte ikke lenger forelsket når dikterens navn ble nevnt, om de i det hele tatt tok det i sin munn. Noen lot sågar hans romaner fortæres av flammene.

Men for Quisling-styret og de tyske okkuperanter måtte det slås stort på når førerstatens førende kulturpersonlighet nådde en slik milepæl. Denne fredag aften ble et større arrangement til Hamsuns ære avviklet i Universitetets aula i Oslo. Som forholdene lå an, var det kun fremtredende folk fra Nasjonal Samling og tyskerne som fylte salen, mens festtaler, prologer og Hamsun-tekster ble lest. Filharmonisk Selskaps orkester spilte, og David Monrad Johansen dirigerte selv sitt verk «Pan». Det helt topptunge nærvarer utble likevel i Aulaen. Hverken Ministerpresident Vidkun Quisling, Reichskommissar Josef Terboven eller Wehrmacht-sjefen, general Nikolaus von Falkenhorst, såes blant gjestene.

Det var i det hele tatt stedfortrederens dag. Også jublanten var fraværende. Hamsuns tradisjon med å gå i deknning på sin åremålsdag, hadde han ikke funnet grunn til å bryte selv under det regime han sto særlig nær. Det var derfor dikterens sønn Tore som på sin fars vegne tok mot kulturminister Rolf Fuglesangs overbringelse av Quisling-regjeringens lykønskninger, samt meldingen om at et Hamsun-institutt for norsk og nordisk litteraturforskning skulle dannes.

Hamsuns fremste tyske kontakt

Som Terbovens representant saft Ministerialrat Georg Wilhelm Müller i aller første rekke. Siden april 1940 hadde denne tidligere Goebbels-adjutanten det øverste ansvar for tysk propaganda og kulturpolitikk i det besatte Norge. Han har fått et noe usantartet ettermæle. Men gjennom de forløpne fire år hadde han etablert et nesten vennskapelig forhold til den tyskvennlige norske dikteren.

Likevel spiller G.W. Müller nærmest ikke-personens rolle i de tallrike Hamsun-biografier som har sett dagens lys. Ministerialraten



In absentia feires Knut Hamsun av NS og tyskerne i Universitetets aula i Oslo. I forgrunnen står partimannen Wilhelm Rasmussens byste av dikteren, men ellers blir anledningen i det ytre ikke særlig propagandastisk utnyttet. Hverken solkors- eller hakekorsflagg er å se sammen med de norske.

ble ikke engang avhørt for Knut Hamsuns sak etter krigen, enda han var krigsfange i Norge frem til 1948.

Var Müller blitt ført som vitne den gang, hadde han kunnet bekrefte – slik han senere har gjort – Hamsuns gjentagne forsøk på å få tyskerne til å benåde nordmenn dømt for motstandsvirksomhet. Da hende det sågar at Terboven, selv kom ned på

Müllers kontor og drøftet saken på sparket i Hamsuns nærvær. Dette var eksepsjonelt; – ellers var det alltid slik at de som ville Reichskommissar noe, måtte komme til ham, etter i rett tid å ha søkt om audiens.

Om morgenen denne besværlige fødselsdagen hadde Müller personlig besøkt jublanten for å overlevere de mange gaver som hadde for-

pet seg opp. Tyskeren hørte til de få innviede som visste hvor Hamsun hadde søkt tilflukt på denne «årets verste dag». Og det av gode grunner; det var Müller selv som etter Hamsuns ønske hadde vært med på å skaffe ham et egnet skjulested.

Resten av historien, samt ukjente bilder fra gaveoverrekkelser, kommer i Verdens Gang i morgen.